

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 384 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В.К. Матвійчук

доктор юридичних наук,

професор, перший проректор

ВНЗ «Національна академія управління»

О.М. Кравцова

магістр

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку права висвітлив значну кількість проблем, які стосуються перспектив розвитку, кримінально-правової доктрини з питання з'ясування суті безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням проблеми безпосереднього об'єкта займалися такі вчені, як: Ю.В. Александров, Б.С. Нікіфоров, В.Я. Тацій та інші. Проте до цього часу суть цього феномену не отримала достатнього дослідження.

Мета статі полягає у з'ясуванні безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України.

Основні результати дослідження. З метою оптимального визначення безпосереднього об'єкта складу злочину передбаченого ст. 384 КК України необхідно враховувати всі позитивні підходи до розуміння досліджуваних суспільних відносин. З вищезазначених суджень, на мій погляд, можна зупинитись на тому, що: 1) об'єктом складу злочину «завідомо неправдиве показання» слід визнати суспільні відносини (а не інтереси об'єктивного, повного і правильного розслідування кримінальних справ і об'єктивного справедливого і правильного розгляду і вирішення судом кримінальних справ, як зазначає В.С. Фельдблом, а також не діяльність суду та органів, що сприяють здійснення правосуддя тощо – основний безпосередній об'єкт і не права і охоронювані законом інтереси фізичних і юридичних осіб, як наполягає Ю.В. Александров, не інтереси всебічного, повного і неупередженого розслідування і судового розгляду справи тощо, як стверджує Є.В. Фесенко; також не одержання достовірних доказів та істинних висновків у справі, як бажають цього В.І. Тютюгін, І.В. Самощенко та В.А. Козак; не нормальна діяльність органів правосуддя, а додатковим об'єктом – права і інтереси фізичних і юридичних осіб, як цього бажає О.А. Чуваков; не діяльність зі здійснення завдань правосуддя тощо, як зазначає М.Х. Хабибуллін, також не інтереси правосуддя і не інтереси фізичних і юридичних осіб, як наполягає Ю.І. Кулешов; не нормальна діяльність суду і органів досудового розслідування з реалізації цілей і завдань правосуддя, як стверджує А.В. Наумов); 2) ці відносини існують у сфері регламентованої законодавством та іншими нормативно-правовими актами діяльності: судів по здійсненню правосуддя; органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, виконавчого провадження, тимчасових слідчих або спеціальних

комісії Верховної Ради України як це частково стверджують Ю.В. Александров, О.А. Чуваков; 3) це відносини з приводу отримання правдивих показань свідка чи потерпілого, правдивого висновку експерта, зробленого правильного перекладу під час дізнання, досудового слідства, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України або в суді (як це, зокрема, стверджують І.В. Тютюгін, І.В. Самощенко, В.А. Козак); 4) ці відносини стосуються створення умов для забезпечення регламентованого законодавством і іншими нормативно-правовими актами отримання правдивих показань свідка чи потерпілого, правдивого висновку експерта, правильного перекладу з метою повного, всебічного й об'єктивного розслідування кримінальних справ, об'єктивного, справедливого розгляду і вирішення судом справ, виконання судових рішень та забезпечення умов з охорони прав і законних інтересів суспільства, держави, фізичних та юридичних осіб (як це частково зазначають В.С. Фельдблюм, Ю.М. Александров, Є.В. Фесенко, В.І. Тютюгін, І.В. Самощенко, В.А. Козак та ін.)

Суть же розбіжностей і негативних моментів у зазначених вище точках зору полягає в тому, що деякі автори: 1) вбачають в об'єкті не суспільні відносини, а інтереси розслідування чи розгляду і вирішення судом справ (В.С. Фельдблюм, Є.В. Фесенко), інтереси правосуддя та інтереси фізичних та юридичних осіб (Ю.І. Кулешов); 2) зводять об'єкт до діяльності суду та органів, що сприяють здійсненню правосуддя тощо (Ю.В. Александров, М.Х. Хабибуллін); 3) вбачають не суспільні відносини, а нормальну діяльність органів правосуддя (О.А. Чуваков), нормальну діяльність суду й органів досудового розслідування тощо (А.В. Наумов); 4) розглядають не відносини, хоча і зазначають, що це відносини, а предмет злочину (В.І. Тютюгін, І.В. Самощенко, В.А. Козак).

Разом з тим, викладене ще не дає можливості дати вичерпну відповідь відносно безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України. Необхідно ще проаналізувати структурні елементи відносин і предмет цього складу злочину, який відноситься до цього складу злочину, а не до об'єкта складу злочину завідомо неправдивих показань і є окремою ознакою як цілком справедливо, на мою думку, зазначає В.К.Матвійчук [1, с. 78-191]. Тому загальноновизначеним є той факт, що винний при вчиненні цього злочину впливає на предмет відносин і своїми діями порушує або намагається порушити суспільні відносини, тобто завдає їм істотної шкоди.

Візьмемо за основу структуру суспільних відносин, що запропонована в кримінально-правовій літературі, яку пропагує більшість вчених: 1) це – суб'єкти (носії) відносин; 2) це – предмет, з приводу якого існують відносини (тобто це те, з приводу чого існують відносини); 3) це – соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність як зміст відносин) [2, с. 35-48]. Маючи такі і вищезазначені вихідні положення, продовжимо дослідження безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України.

В юридичній літературі звичайно відсутня якась позиція відносно того, хто може бути суб'єктом відносин у площині кримінально-правової охорони, досліджуваних відносин, а точніше цьому питанню увага взагалі не приділялась. Це дає мені можливість говорити про те, що суб'єкти відносин як структурний елемент об'єкта складу цього злочину (ст. 384 КК) зовсім не підлягали дослід-

женню. А він, на наш погляд, істотно має вплинути на вирішення питання, що є безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину.

Визначення суб'єктів указаних суспільних відносин, а також їх соціальних функцій у цих відносинах дозволить розкрити на науковій основі ті суспільні відносини, які виступають об'єктом цього складу злочину [101, с. 79]. Цю властивість суб'єктів у суспільних відносинах використовує інколи законодавець як для визначення меж дії кримінального закону, так і для вказівки на ті суспільні відносини, що є об'єктом конкретного складу злочину (скажімо завідомо неправдивого показання), а саме, що це стосується відносин, які забезпечують умови діяльності судів по здійсненню правосуддя тощо [3, с. 4-5]. Законодавець цей підхід до складу злочину, передбаченого ст.384 КК України не застосував, чим ускладнив наше завдання в дослідженні зазначеної проблеми, а також у застосуванні цієї статті в практичній діяльності суду та правоохоронних органів. Проведеним нами вивченням кримінальних справ цієї категорії встановлено, що у всіх випадках (100% справ) одним із суб'єктів відносин обов'язково була фізична особа(людина). Це був свідок, потерпілий, експерт, перекладач, дізнавач, слідчий, прокурор тощо.

З метою встановлення другої сторони суб'єктного складу цих відносин, ми звернулися до законодавчих і підзаконних актів, а також слідчої і судової практики. Так, аналіз законодавчих та підзаконних актів, що стосується зазначеної сфери засвідчив, що іншою стороною суб'єктного складу таких відносин, що є елементом об'єкта цього діяння виступають як фізичні, так і юридичні особи відповідно до законодавства України [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. Цю ж суб'єктну сторону суспільних відносин підтверджує і вивчення кримінальних справ за 1991 по 2011 рр. З них 60 % такими суб'єктами виступають органи дізнання, досудового слідства та суди, а – 30 % дізнавачі, слідчі, прокурори, 6 % – експертні установи, 2 % – бюро перекладів, 2 % – інші фізичні та юридичні особи. Законодавець до них відносить тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України. Проте, це не ставить під сумнів, що учасниками відносин можуть бути з двох сторін і юридичні особи.

На нашу думку, робити детальним перелік суспільних відносин не потрібно. Важливо лише зрозуміти, що вони можуть мати різноманітні варіанти, які в тій чи іншій мірі можуть впливати на зміст конкретних відносин і межі кримінальної відповідальності, щодо досліджуваного простого і кваліфікованого складів злочину, передбачених ст. 384 КК України. Це положення є визначальним і цілком прийнятним.

Вивчення кримінальних справ зазначеної категорії та юридичної літератури свідчить, що суди, в основному, правильно кваліфікують діяння, коли встановлюють суб'єктів відносин, їх соціальний статус (роль) у досліджуваних відносинах (як показує ознайомлення з кримінальними справами про завідомо неправдиве показання по 74 % справ, охоплених нашим вивченням, такі суб'єкти встановлювалися інтуїтивно і по таких справах не було як додаткових розслідувань або нових розглядів у судах). Таке становище дає можливість спрямовувати зусилля суддів, правоохоронних органів на обов'язкове дослідження по кожній кримінальній справі, таких суб'єктів відносин, складової суб'єктного складу об'єкта досліджуваного складу злочину, а також стверджувати, чи є відносини між цими суб'єктами такими, що охороняються ст. 384 КК України.

У контексті продовження дослідження структури об'єкта складу злочину завідомо неправдивого показання для з'ясування змісту цих відносин істотне значення має предмет досліджуваних відносин. У цьому аспекті дотримуємося думки, що предметом суспільних відносин є явище природи, суспільства, свідомості, на які спрямована пізнавальна діяльність суб'єкта [12, с. 502]. Справедливим є твердження, що предметом суспільних відносин є все те, з приводу чого й у зв'язку з чим існують ці суспільні відносини [13, с. 7; 14, с. 25; 105, с. 40], а з не утворення (фізичне тіло, інформація, тощо), що не самі речі й фізичні тіла є предметом відносин, а саме відносини, з приводу яких люди вступають між собою в той чи інший соціальний зв'язок.

Зовні цей соціальний зв'язок проявляється, як показує вивчення названих кримінальних справ і нормативної бази, в таких формах діяльності: в процесуальному порядку попередження (присязі) свідка, потерпілого, експерта і перекладача про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань свідком, потерпілим, завідомо неправдивого висновку експертом, завідомо неправильного перекладу. Крім того, передбачені приписи і Конституцією України, зокрема ст. 63 Конституції тощо. Існує нормативна база у виконавчому провадженні, яка передбачає права та обов'язки цих органів. Крім того, передбачені права та обов'язки перерахованих суб'єктів відносин у КПК України, ЦПК України, ГПК України, Кодексі адміністративного судочинства України тощо, які визначають межі їх прав та обов'язків; в охороні такого порядку для визначення протидії порушенням приписів ст. 384 КК України і т.п.

Наше твердження має і практичне підґрунтя. Так, вивчення кримінальних справ цієї категорії свідчить, що 25 % справ соціальний зв'язок (взаємодія суб'єктів) характерний для забезпечення процесуального порядку взаємодії суб'єктів відносин, а по 75 % справ – для охорони умов забезпечення отримання достовірних доказів.

Висновок. На підставі проведеного дослідження можна запропонувати визначення безпосереднього об'єкта діяння, передбаченого ст. 384 КК України.

Цим основним безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують умови (стосунки) з охорони належного отримання суб'єктами провадження правдивих показань свідка чи потерпілого, правдивого висновку експерта, правдивого перекладу від перекладача. Натомість додатковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та криминологічне дослідження): Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
2. *Кузнецова Н.Ф.* Преступление, состав преступления уголовно-правовой охраны / Н.Ф. Кузнецова // Вестник МГУ. – Право. – 1967. – №4. – С. 35-48.
3. *Фельдблюм В.С.* Уголовная ответственность за заведомо ложное показание : дис...канд. юрид. наук : спец. 12.715. – Уголовное право и уголовный процесс. – М. : Высшая школа МВД СССР, 1972. – 16 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України станом на 22 вересня 2010 р.- К. : Алерта, КНТ; ЦУЛ, 2010. – 152 с.

5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
6. Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України : Закон України від 15.01.2009 р. № 890-VI // Офіційний вісник України. – 2009. – № 22. – Ст. 694.
7. Конституція України// Офіційний вісник України. – 2010, 72/1. – 172 с.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 33. – С. 58.
9. Кримінально-виконавче право// Офіційний вісник України. – 2003. – № 33. – Ст. 188.
10. Про державну виконавчу службу: Закон України від 31 грудня 1998 р. З подальшими змінами і доповненнями// Відомості Верховної Ради України.
11. Про адвокатуру// Верховна Рада України; Закон від 16.11.2006 р. № 355-V. Голос України від 09.12.2006; № 234; Офіційний вісник України від 18.12.2006 р.
12. *Тацій В.Я.* Преступления против природных богатств СССР / В.Я.Тацій // Уголовное право УССР: Особенная часть: Учебник / Под ред. М.И.Бажанова и др. – К. : Выща школа, Главное изд-во, 1989. – 503 с.
13. *Никифоров Б.С.* Объект преступления по советскому уголовному праву/Б.С. Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 229 с.
14. *Коржанский Н.И.* Объект и предмет уголовно-правовой охраны/ Н.И.Коржанский. – М. : Изд-во Академии МВД СССР, 1980. – 248 с.
15. *Коржанский М.Й.* Объект и предмет злочину: Монографія. – Дніпропетровськ : Юридична академія МВС; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.

Матвійчук В.К., Кравцова О.М. Безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 384 КК України

У статті досліджено, на підставі вивчення теоретичних джерел та судової практики, безпосередній об'єкт діяння, передбаченого ст. 384 КК України.

Ключові слова: *безпосередній об'єкт, склад злочину, структура об'єкта.*

Матвейчук В.К., Кравцова Е.Н. Непосредственный объект состава преступления, предусмотренного ст. 384 КК Украины

В статье исследовано на основании изучения теоретических источников и судебной практики, непосредственный объект деяния, предусмотренного ст. 384 КК Украины.

Ключевые слова: *непосредственный объект, состав преступления, структура объекта.*

Matviichuk V.K., Kravtsova O.M. Direct object of corpus delicti under the Art. 384 of the Criminal Code of Ukraine

Based on the analysis of the theoretical sources and the legal practice, the direct object of corpus delicti under the Art. 384 of the Criminal Code of Ukraine is investigated in the article.

Key words: *direct object, corpus delicti, object structure.*

Стаття надійшла до редакції 23.12.2011.